

बालसभा या उपक्रमाचे नियोजन, कामाचे स्वरूप, कार्यक्रमात विविधता कशी आणता येईल, याबाबत विद्यार्थ्यांना कल्पना यावी, मार्गदर्शन मिळावे यासाठी या पाठाचे आयोजन आहे.

तुम्हांला हे आठवते का ?

- इयत्ता पाचवीमध्ये असताना तुमच्या शाळेत कोणकोणत्या बालसभा झाल्या होत्या ?
- त्या सभांसाठी वर्गातील कोणकोणत्या विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेतला होता ?
- बालसभामध्ये तुम्ही सहभाग घेतला होता का ?
- बालसभामध्ये तुम्ही सहभाग घेतला असेल, तर बालसभांची तयारी तुम्ही कशी केली होती ?

पाळंदूर शाळेतील इयत्ता सहावीच्या वर्गाची बालसभा संपन्न झाली. वर्गशिक्षिकेने मुलांना कामे वाटून दिली होती. विद्यार्थ्यांना आवडीचे काम करायला मिळाल्याने त्यांच्यात उत्साह होता. प्रत्येक विद्यार्थ्यांनी आपली भूमिका व्यवस्थित पार पाडली. त्यामुळे अतिशय नियोजनबद्ध झालेल्या बालसभेचे सगळ्या शाळेने कौतुक केले. पाहूया तरी कशी झाली ही बालसभा.

नीता : २८ नोव्हेंबर महात्मा जोतीराव फुले यांची पुण्यतिथी व ६ डिसेंबर डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचा महापरिनिर्वाण दिन या निमित्ताने ही बालसभा आयोजित केली आहे. या बालसभेचे नियोजन इयत्ता सहावीच्या वर्गाकडे आहे. माझा वर्गमित्र कुणाल याने या बालसभेचे अध्यक्षस्थान स्वीकारावे अशी मी वर्गाच्या वतीने त्याला विनंती करते. शाळेच्या मुख्याध्यापिका, सर्व शिक्षक व आजच्या कार्यक्रमाचे अध्यक्ष यांनी मंचावर स्थानापन्न व्हावे,

तन्वी : यापुढील कार्यक्रमाचे सूत्रसंचालन मी करणार आहे. आता आपण या दोन थोर व्यक्तींचे विचार, त्यांचे कार्य, त्यांच्या जीवनातील काही प्रसंग याबाबत ऐकूया. इयत्ता पाचवीच्या वर्गातील अन्वर आपले विचार मांडेल.

अन्वर : सन्माननीय व्यासपीठ आणि माझ्या मित्रांनो, आज मी महात्मा फुले यांच्या कार्याबद्दल बोलणार आहे.

मुलींसाठी शाळा सुरू करताना महात्मा फुले यांना अतोनात कष्ट सहन करावे लागले; पण तरीही ते आपल्या विचारांपासून डगमगले नाहीत. त्यांच्या या प्रयत्नांमुळे आज स्त्रियांसाठी शिक्षणाचे दरवाजे खुले झाले आहेत आणि स्त्रिया शिक्षित होऊन आपल्या कुटुंबाबरोबरच देशाच्या विकासाला हातभार लावत आहेत. अशा या महात्म्याला अभिवादन करून माझे दोन शब्द थांबवतो. जयहिंद!

तन्वी : धन्यवाद अन्वर! यानंतर इयत्ता सहावीतील निलोफर आपले विचार मांडेल.

निलोफर : आज मी डॉ. आंबेडकर यांच्याविषयी बोलणार आहे.

डॉ. बाबासाहेब यांचे मूळ नाव भीमराव होते. त्यांचे वडील रामजी व्यासंगी व शिक्षणाविषयी आस्था असणारे होते; म्हणून त्यांनी बाबासाहेबांना शिक्षण घेण्यास प्रोत्साहन दिले. त्यासाठी त्यांनी अपार कष्ट केले. बाबासाहेबांच्या प्रगतीवर त्यांचे बारीक लक्ष असायचे. वडिलांच्या विचारांचा पगडा आंबेडकर यांच्यावर होता. डॉ. बाबासाहेब यांचे सर्वात जवळचे मित्र म्हणजे पुस्तके. ते पुस्तकांत खूप रमायचे. वाचनामुळेच त्यांना मनन, चिंतन करण्याची सवय जडली. कुशाग्र बुद्धिमत्ता, उत्तुंग ज्ञान व अखंड वाचन यांमुळे ते आपल्या भारतीय राज्यघटनेचे शिल्पकार झाले. या थोर कर्तृत्ववान घटनेच्या शिल्पकाराला मी अभिवादन करून थांबते. जयहिंद !

तन्वी : धन्यवाद निलोफर! यानंतर मी इयत्ता सातवीतील गुरुप्रीतला आपले विचार

मांडण्यास पुढे बोलवत आहे.

गुरुप्रीत : महात्मा जोतिबा फुले यांना आपण महात्मा म्हणतो, कारण त्यांनी समाजासाठी, देशासाठी प्रचंड कार्य केले. सत्यशोधक समाजाची स्थापना केली. विधवा विवाहास प्रोत्साहन दिले. अनाथालये काढली. सर्वांनी शिकावे या तळमळीने अहोरात्र झटले. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी शिक्षणाचे महत्त्व ओळखून मिलिंद व सिद्धार्थ कॉलेजची स्थापना केली; वसतिगृहे निर्माण करून विद्यार्थ्यांच्या राहण्याची सोय केली, पुस्तकांसारखा दुसरा मित्र नाही असा आपल्याला त्यांनी संदेश दिला. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांना भारतीय राज्यघटनेचे शिल्पकार म्हणून ओळखले जाते. या दोन व्यक्ती आपल्यासाठी दीपस्तंभ आहेत. त्यांना मनःपूर्वक अभिवादन करून माझे दोन शब्द पूर्ण करतो. जयहिंद !

तन्वी : धन्यवाद गुरुप्रीत! आता मी आजच्या कार्यक्रमाच्या अध्यक्षांना विनंती करते, की त्यांनी आपले विचार मांडावे.

कुणाल : मित्रांनो, मला अध्यक्षपद दिल्याबद्दल सर्वप्रथम मी आपल्याला धन्यवाद देतो. आपण अनेक विद्यार्थ्यांचे विचार ऐकले. त्यातून आपल्याला या दोन थोर व्यक्तींच्या कार्याची, विचारांची माहिती मिळाली. कवी विंदा करंदीकरांनी म्हटल्याप्रमाणे -

देणाऱ्याने देत जावे,

घेणाऱ्याने घेत जावे.

घेता घेता एक दिवस,

देणाऱ्याचे हात घ्यावे.

महात्मा फुले व डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या कार्याने, त्यागाने व सेवेने प्रेरित होऊन आपण ही शिक्षणाची गंगा घरोघरी पोहोचवण्याचा संकल्प करूया व आपल्या

परिसरातील एकही विद्यार्थी शालाबाह्य राहणार नाही यासाठी प्रयत्न करूया. हेच आपल्याकडून त्यांना खरे अभिवादन ठरेल. एवढे बोलून मी थांबतो. जयहिंद!

तन्वी : धन्यवाद कुणाल! आता आभार प्रदर्शन चंद्र करेल.

चंद्र : आज आमच्या वर्गाच्या या बालसभेला मुख्याध्यापिका, सर्व शिक्षकवृंद उपस्थित राहिले, त्याबद्दल मी त्यांचे आभार मानतो. आमच्या वर्गाशिक्षिका बाईनी आम्हांला मोलाचे मार्गदर्शन केले, तसेच हा कार्यक्रम पार पाडण्यासाठी शाळेचे रखवालदार मामा, सेविका मावशींनी आम्हांला कामात खूप मदत केली, म्हणूनच आम्ही ह्या सभागृहाची सजावट,

मंचव्यवस्था, मुलांची बैठक व्यवस्था करू शकलो. त्याबद्दल त्यांचेही आभार मानतो. नीता व तन्वीने अतिशय छान सूत्रसंचालन केले, मीनल व जॉनने व्यासपीठ व्यवस्था केली. प्रकाशने ध्वनी व्यवस्था केली. या सभागृहात तुम्हांला महात्मा फुले व डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या जीवनावरील प्रसंगांचे चित्र रेखाटन दिसते आहे. कुमुद, संपदा, प्रफुल्ल व चिनप्पा यांनी ही प्रसंगचित्रे रेखाटली आहेत. त्यामुळे बालसभेची वातावरण निर्मिती सुरेख झाली, तसेच आपल्या सर्वांचे मी इयत्ता सहावीच्या वतीने आभार मानतो व कार्यक्रम संपला असे अध्यक्षांच्या वतीने जाहीर करतो.

पाळंदूर शाळेतील विद्यार्थ्यांनी वरील पद्धतीने बालसभा घेतली. ऊर्मिला माने हिच्या दापोलीच्या शाळेतील मुलांनीदेखील या कार्यक्रमाच्या निमित्ताने बालसभेचे आयोजन केले. त्यात वरील बालसभेतील कार्यक्रमांव्यतिरिक्त आणखी काही कार्यक्रमांची भर घातली आणि आपल्या वर्गाची बालसभा संपन्न केली. त्यात महात्मा फुले व डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी लिहिलेल्या पुस्तकांचे प्रदर्शन भरवले. नाटिका सादर केल्या. त्यांच्या जीवनातील काही प्रसंगांचे छोटे छोटे तक्ते व बॅनर्स तयार केले.

स्वाध्याय

प्र. १. दोन-तीन ओळींत उत्तरे लिहा.

- (अ) इयत्ता सहावीच्या बालसभेचे आयोजन कोणत्या निमित्ताने केले होते ?
- (आ) बालसभेमध्ये इयत्ता सहावीच्या वर्गातील कोणी कोणी सहभाग घेतला ?
- (इ) बालसभेचे नियोजन करताना मुलांना कोणी कोणी मदत केली ?

प्र. २. महात्मा फुले व डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या कार्याची माहिती आठ-दहा ओळींत लिहा.

प्र. ३. तुमच्या वर्गाला विज्ञान प्रदर्शनाचे आयोजन शाळा स्तरावर करायचे आहे. तुम्ही कोणकोणती तयारी कराल ? ते क्रमाने लिहा.

प्र. ४. शाळेमध्ये बालसभां व्यतिरिक्त होणाऱ्या इतर कार्यक्रमांची यादी करा.

प्र. ५. बालसभा कोणकोणत्या विषयांवर घेतल्या जातात ? त्या विषयांची यादी करा.

प्र. ६. तुमच्या शाळेत पर्यावरण दिन साजरा करायचा आहे. खालील आकृतीत काही मुद्दे दिले आहेत. त्याबाबत तुम्ही काय विचार कराल? ते लिहा.

कोणती घोषवाक्ये बनवाल?	कोणत्या समस्यांवर विचार कराल?	प्रमुख पाहुणे म्हणून कोणाला बोलवाल?
१. प्रदूषण टाळा, पर्यावरण वाचवा. _____ _____ _____ _____	१. कचरा समस्या _____ _____ _____ _____	१. गावातील ज्येष्ठ नागरिक _____ _____ _____ _____

हे करून पाहूया.

- (अ) तुमच्या शाळेत 'बालिका दिन' साजरा केला आहे. त्या कार्यक्रमाची बातमी तयार करा.
- (आ) स्वातंत्र्यदिनानिमित्त होणाऱ्या कार्यक्रमासाठी तुम्हांला शाळा व्यवस्थापन समितीच्या अध्यक्षांना निमंत्रणपत्रिका पाठवायची आहे. शिक्षकांच्या मदतीने निमंत्रणपत्रिका तयार करा.
- (इ) तुमच्या शाळेच्या स्नेहसंमेलनाच्या उद्घाटन सोहळ्याचा ओघतक्ता खाली दिलेला आहे. त्याचे निरीक्षण करा आणि त्याप्रमाणे तुमच्या शाळेतील क्रीडास्पर्धेचा ओघतक्ता तयार करा.

पाहुण्यांचे स्वागत → दीप प्रज्वलन → प्रास्ताविक → पाहुण्यांचा परिचय →
आभार प्रदर्शन ← पाहुण्यांचे मनोगत ← बक्षीस वितरण ←

वाचा.

बऱ्याचदा आपला असा समज होतो, की ज्यांना कार्यक्रमांत प्रत्यक्ष रंगमंचावर अथवा व्यासपीठावर संधी प्राप्त होते, त्यांच्याच गुणांचे संवर्धन होते, परंतु असे नाही. अशा कार्यक्रमांतून त्याचे नियोजन, रंगमंचाची मांडणी, साहित्याची जमवाजमव अशा अनेक कामांतून व्यवस्थापन, नेपथ्य, सजावट, रंगभूषा अशा कलात्मक कार्यांचा अनुभव घेऊन, आपण आपल्यातील सुप्त गुणांना संधी देऊ शकतो. चित्रकलेचे प्रदर्शन, क्रीडास्पर्धा, संगीत, नाट्य अशा वेगवेगळ्या कार्यक्रमांतून आपण आपल्या आवडीचे क्षेत्र निवडून त्यात अवश्य सहभाग घेतला पाहिजे.

शिक्षकांसाठी : शाळेमध्ये होणाऱ्या विविध उपक्रमांमध्ये विद्यार्थ्यांनी सहभागी व्हावे, म्हणून त्यांना प्रोत्साहन द्यावे.

आपण समजून घेऊया.

वाक्यातील क्रियापदाला 'कोण' असा प्रश्न विचारल्यावर जे उत्तर मिळते, तो शब्द त्या वाक्याचा 'कर्ता' असतो. वाक्यातील क्रियापदाला 'काय' असा प्रश्न विचारल्यानंतर जे उत्तर मिळते, तो शब्द म्हणजे त्या वाक्यातील 'कर्म' होय.

● खालील वाक्ये वाचा.

- (१) श्रीरंगने बासरी वाजवली. (३) राजूने पतंग उडवला.
(२) सुगंधाने आंबे खाल्ले. (४) मधूने पुस्तक वाचले.

वरील वाक्यांतील क्रियापदांना 'कोण' आणि 'काय' या शब्दांनी प्रश्न विचारूया.

अ.क्र.	क्रियापद	'कोण' ने प्रश्न	उत्तर (कर्ता)	'काय' ने प्रश्न	उत्तर (कर्म)
१.	वाजवली	वाजवणारा कोण ?	श्रीरंग	वाजवले ते काय ?	बासरी
२.	खाल्ले	खाणारी कोण ?	सुगंधा	खाल्ले ते काय ?	आंबे
३.	उडवला	उडवणारा कोण ?	उडवले ते काय ?
४.	वाचले	वाचणारी कोण ?	वाचले ते काय ?

● पुढील वाक्ये वाचा व त्यांतील कर्ता, कर्म, क्रियापद ओळखा.

वाक्य	कर्ता	कर्म	क्रियापद
१. तारा क्रिकेट खेळते.			
२. यास्मीन पुस्तक वाचते.			
३. पक्षी किलबिल करतात.			
४. राजू अभ्यास करतो.			
५. शबाना स्वयंपाक करते.			
६. जॉन व्यायाम करतो.			

विचार करून सांगूया.

परीक्षेची वेळ झाली होती. सीमाने सायकल काढली आणि ती निघाली. रोजच्यासारखी आज ती रमतगमत जात नव्हती. तिला वेळेच्या आत शाळेत पोहोचायचे होते. तेवढ्यात सायकल पंचकर झाली. ओह.... आता काय करावे ? उशीर होऊन चालणार नाही. पेपरला वेळेवरच पोहोचायला पाहिजे. सीमाने काय केले असेल बरे ?

शिक्षकांसाठी : विद्यार्थ्यांना वाक्यातील कर्ता, कर्म, क्रियापद ओळखण्यास सांगून उपयोजनात्मक सराव करून घ्यावा.